Biblio - itinerar italian. Tipărituri movilene în colecţia Institutului Pontifical de Studii Orientale, Roma

ŞTEFANIA - CECILIA ŞTEFAN
Institutul de Memorie Culturală
Bucureşti

Menit a întruchipa proiectul unificării celor două Biserici sub semnul mai vechilor deziderate ecumeniste pe linia apostoliei culturale, de a constitui o punte de legătură între creştinătatea occidentală şi cea orientală, Pontificium Institutum Orientale a luat fiinţă la Roma, în 1917, din iniţiativa Papei Benedict al XV-lea. Academie cu drepturi depline, axată pe disciplinele teologice cu specific ortodox şi pe studiile privind dinamica vieţii religioase moderne a Răsăritului, Institutul cuprinde două facultăţi: Facultatea de Ştiinţe Ecleziastice Orientale şi Facultatea de Drept Canonic Oriental. Întreaga activitate de cercetare a Institutului se reflectă în seria prodigioasă a publicaţiei binecunoscute în întreaga lume - ***Orientalia Christiana Analecta*** - în care semnează şi nume româneşti.

Un alt pontif, Pius al XI-lea, a înscrie în opera sa de mecenat, alături de Biblioteca Ambroziană şi de Biblioteca Vaticanului, şi Biblioteca Institutului de Studii Orientale, inaugurând-o în 1929, astfel că ea devine, cu timpul, una din bibliotecile cele mai dotate în ceea ce priveşte fondul de carte consacrată spiritualităţii răsăritene (inclusiv celei necreştine, iudaice şi islamice).

În primăvara anului 2004, am avut permisiunea de a frecventa această bibliotecă şi de a cerceta o parte din colecţia de carte românească cu specific dogmatic, liturgic şi canonic. Am putut astfel studia unele ediţii mai puţin cunoscute sau descrise în instrumentele noastre de lucru, din care am selectat fragmentul de faţă. Remarcabilele resurse ale acestui institut merită şi trebuie să fie aduse la cunoştinţa bibliologilor - dar şi a noilor generaţii de

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

teologi, interesaţi de bogăţia surselor de primă mână - sub forma, de preferinţă, a unui catalog alcătuit după toate regulile artei.

Titlurile care fac obiectul acestui studiu ilustrează câteva ediţii de secol XVIII ale ***Pravoslavnicei Mărturisiri*** a lui Petru Movilă, urmate de o ediţie ruteană de secol XVII a ***Nomokanonului*** lui Ioan Pustnicul, îngrijită tot de Petru Movilă (traducere şi comentarii). Este vorba de o mică antologie de drept canonic bizantin ce cuprinde şi reglementări pentru diverse etape ale liturghiei. Ea a cunoscut numeroase reeditări, din care ultima, în facsimil, s-a publicat la Roma, în 1989.

Cu ocazia publicării studiului, am considerat oportun să adaug descrierea celei de-a doua ediţii a ***Acatistierului*** imprimat în tiparniţa Lavrei Pečerska, prezent în colecţia Bibliotecii Academiei în coligat cu ***Nomokanonul*** din acelaşi an, 1629, ambele exemplare fiind unicate. Deşi incomplet, ***Acatistierul*** este o prezenţă valoroasă prin raritate, prin calitatea tiparului (clar, aerisit, amintind de alura caligrafică a manuscriselor) şi mai cu seamă prin vastul repertoriu iconografic. Pe baza acestei ornamentici excepţionale, bine păstrate, pot fi (re)stabilite şi, eventual, îmbogăţite filiaţiile ucrainiene ale graficii noastre de carte, cu precădere în perioada de început a dezvoltării ei. Deşi titulaturii de „carte românească" îi sunt trasate graniţe riguroase, în funcţie de criteriile predominante - geografic şi lingvistic - ce definesc un areal creativ analizabil, de altfel, sub varii unghiuri retrospective, aici ne vom prevala de argumentul conform căruia, obârşia autohtonă şi implicarea în destinul culturii româneşti, fie şi prin intermediul altor spaţii de gândire, îndepărtate, dar confine, recomandă opera acestui autor ca parte integrantă a patrimoniului naţional. Aşadar, sub pavăza unei rezerve metodologice de bun simţ, fără a sfida realitatea istorică şi specificul culturii ruso-ucrainene, ce le revendică, firesc, ca fiind izvodite pe teritoriul ei,[1] vom

[1] Un teritoriu de multiple confluenţe spirituale şi politice, exercitate de trei entităţi apropiate, care împărtăşeau aceeaşi credinţă, creştină, dar de dublă filiaţie, iar în ce priveşte spaţiul de orientare greco-ortodoxă, un temei cultural postbizantin valorificat textual şi artistic prin împrumuturi reciproce, şi anume: Rusia (al cărei nucleu religios este Kievul, cu marile sale aşezăminte), Polonia (statul lituaniano-

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

număra printre titlurile de carte românească, printr-un act de „adopţie spirituală," şi aceste cărţi ale faimosului ierarh, scriitor şi om politic cu dublă cetăţenie cărturărească.

Încheiem scurta precuvântare a demersului nostru cu un citat din mica monografie a lui Dan Horia Mazilu, ***Petru Movilă: Un reper românesc pentru europenizarea Estului (Petru Movilă, un repère roumain pour l'européniſation de l'Est)***,[2] pentru a rememora personalitatea şi rolul complex jucat pe scena timpului şi în arena cuvântului cu har, de cel care a fost Sfântul Ierarh Petru Movilă:

„*În carte, în alcătuirea, multiplicarea, răspândirea şi cercetarea ei asiduă a fixat cărturarul român, ajuns înalt prelat al Kievului ucrainean, soluţia propăşirii unui întreg sistem ale cărui valori s-a străduit să le trezească dintr-o moleşeală letargică, să le ordoneze şi să le apropie de modelele pe care i le propunea cultura europeană a timpului*."

*

A. Titluri în colecţia Bibliotecii „Pontificium Institutum Orientale":

Petru Movilă (Moghila). ***Pravoslavnica mărturisire*** (I) şi ***Nomokanon***-ul (II)

- ***Pravoslavnoe ispovedanie very***. Skt. Petersburg, 1739 (slavona rusă).

„*Vo slavu styja edinosuštyja // životvoraštija, i nerazd□limyja // Troicy, Oca, i Sna, i // Stago Dha: Poveleniem // Blagocestivěišija velikija Gdskij // naš̆e IMPERATRICU ANNU // IOANNOVIČ Samoderžici Vsje- // rossiiskija: Blgsvenjem že Stěišago // Privitelstvuiuštago SÜNODA: // Napečatasja kniga sija PRAVOSLAVNOE // ISPOVEDANIE very, sobornyja // i apostolskija Crkve vostočnyja, // v Crstvuiuštem Sanktpetersburg //, v" l□to ot sotvorenija mira 7247. // Ot ržstva že po ploti Boga slova, // 1739. Indikta 2. Msca iulija. // Pridadesja*

polonez, în fapt) şi Moldova (statul medieval cu această denumire) - prin relaţiile sale istorice cu Mica Rusie („Malorossia").

[2] Ediţie bilingvă, Bucureşti, 1996, p. 10.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

že k' sej kniz dva slova // ot čestvovanij styh ikon, stago // Oca Ioanna Damaskina."

Volum in 24°, numărând 16 foi (din care 1, nenumerotată) şi 332 pagini ilustrate, de 23 şi 25 R pe pagină. Tipar negru (textul) şi roşu (titlurile capitolelor şi paragrafelor), signatură chirilică, pagina în chenar; glose marginale.

Pe foaia de titlu verso se află o notă asupra ediţiei: „*Sočinenie Petra Mogily // Perevod s Grečeskogo*" (Opera lui Petru Movilă: traducere din limba greacă). Urmează prefaţa patriarhului Adrian, arhiepiscop al Moscovei şi al întregii Rusii, între f. 2-7v; scrisoarea patriarhului Nectarie al Ierusalimului, f. 8-11; scrisoarea lui Parthenie,[3] arhiepiscopul Constantinopolelui şi patriarh ecumenic, f. 11v-12v; la f. 13 se află un sinopsis al catehismului, cu principalele sale diviziuni, intitulat ***ORTHODOXOS HOMOLOGIA // sirči: // PRAVOSLAVNOE ISPOVEDANIE // Katholičeskija i Apslskija, Crkve // Vostočnyja***, până la f. 14; apoi, de la p. 1, textul propriu-zis al ***Mărturisirii***, purtând subtitlul de mai sus, iar de la p. 275 la p. 332 - ***Pinax, na tri čiasta ispovedanija pravoslavnija very...***

Ornamentaţie: iniţiale decorate fitomorf, de culoare roşie, frontispicii xilogravate („Deisis", la f. [1] şi la p. 1, sub forma unui medalion din vrejuri

[3] Aceste scrisori cu caracter oficial, sau „gramate," adresate comunităţilor de dreptcredincioşi, consfinţeau canonicitatea catehismului movilean, ca operă reprezentativă pentru credinţa ortodoxă, în urma unei serii de sinoade ecumenice, între care se distinge sinodul de la Iaşi, din 1642, patronat de Vasile Lupu. Actul de naştere complet al ***Mărturisirii*** lui Petru Movilă, va fi semnat în cadrul sinodului din 1643, de la Constantinopol, fiindcă aici se hotărăşte publicarea lucrării în greceşte, după revizuirea ei de către Meletie Syrigul şi răspândirea catehismului pe orbita creştinătăţii. Greu încercată de intruziunile calviniste şi de unele influenţe catolice asupra dogmei răsăritene, (de care versiunea originală, în limba latină, a ***Mărturisirii***, nu era întrutotul străină), Biserica mamă a „Ţarigradului" restabilea, astfel, în rândul clerului şi al mirenilor, imaginea corectă a patrimoniului spiritual străvechi, al ortodoxiei, limpede exprimat şi larg însuşit prin intermediul acestei confesiuni.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

şi frunze stilizate, gen lambrechin, realizate cu negru, alt frontispiciu la f. 13, din motive vegetale, având în centru, o cruce), viniete la sfârşitul fiecărei părţi introductive şi o vinietă mare, xilogravată, la p. 136, formată din flori şi frunze în arabesc; frize de compoziţie tipografică.

Corpul cărţii este complet, bine conservat. Foaia [1] a fost restaurată şi consolidată. Foile de gardă prezintă, recto-verso, numeroase însemnări în limba rusă.

Un singur ex-libris ştampilă, de formă romboidală, „*I. P. Biblioteca*", în josul foii de titlu.

Legătura exemplarului este nouă, din piele grena pe carton; cotor cu 4 nervuri profilate, având imprimate în partea superioară, cu caractere majuscule aurite, numele autorului şi titlul opusculului. Forzaţ galben. Semnătura legătorului pe forzaţul anterior: „*Banditelli Sergio. Specialista in restauro di codici antichi. Roma*".

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***Bibliografia Românească Veche.*** Vol. I. ***Additamenta***, Galaţi, Editura Alma, 2000, p. 82, poz. 163.

- ***Pravoslavnoe ispovedanje very***. Venecij, 1763 (slavona sârbă). Ediţia a II-a.

„*Vo slavu styja edinosuštyja // životvoraštija, // i nerazdjalimyja Troicy, Oca, i Sna, // i Stago Duha: / Blgsvenjem Stěišago kniga sija // PRAVOSLAVNOE ISPOVEDANIE VERY, // sobornyja i aplskija Crkve vostočnyja, // v crsvuiuštem velikom Grad Moskve: // v" ⌧to ot sotvorenija mira 7271: // Ot ržstva že po ploti Bga slova, // 1763. Indikta, 11. Msca Dekemvria. // Pridadesja že k" sej kniz⌧ dva slova ot čestvo // vanij styh ikon, stago Oca Ioanna // Damaskina. // Prodaetsja v" Venecij v Tüpografij Greko- // pravoslavnoi Theodosja Ioanninskago.*" [i.e. Dimitrios Theodosios din Ianina]

Volum in 4°, de [1], 15, 153 f. ilustrate, de 22 şi 23 R pe pagină. Tipar negru (textul) şi roşu (titlurile capitolelor şi paragrafelor), signatură chirilică pe primele două foi ale caietelor. Aceeaşi notă editorială pe foaia de titlu verso. Scrisorile patriarhilor Adrian, Nectarie şi Partenie, adresate sinodului constantinopolitan, între f. 2r-13r, după care urmează un rezumat al lucrării,

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

până la f. 16v. Lucrarea propriu-zisă începe la f. 1 a celei de-a doua numerotări, cu titlul ***Orthodoxos homologia sir□č': Pravoslavnoe ispovedanie Katholičeskiia i Apostolskija crkve Vostočnyja***. Între foile 131-153: ***Pinax na tri časti ispovedanija...***. Ornamentaţie: frontispicii cu „Deisis" pe foaia de titlu şi prima foaie numerotată; frontispiciu din patru benzi fitomorfe, încadrând un segment ornamental din trei cruci negre, mici, pe fond alb; la f. 16 a părţii introductive a volumului, o vinietă de mari dimensiuni reprezentând un înger, care ţine, într-o mână, o carte deschisă, în poziţie verticală, iar cu cealaltă mână arată spre textul cărţii; îngerul stă deasupra unui glob pământesc aşezat, la rândul lui, pe o masă de scris, acoperită cu un drapaj terminat cu trei ciucuri. La dreapta şi la stânga îngerului, două ornamente vegetale din frunze de acant completează acest decor expresiv.

Exemplar uzat, cu cearcăne de apă (una din foile de gardă este foarte afectată de umezeală, însemnarea de pe verso fiind, prin urmare, ilizibilă); foile 80-81, 84-85, aproape descusute, foile 86, 87 desprinse de corpul cărţii.

Vechiul sigiliu al Bibliotecii Institutului Pontifical pe foaia de titlu şi pe marginea inferioară a ultimei file, verso. O serie de însemnări între foile 34r-35v, continuând, de aceeaşi mână, între f. 36v-38r, în toate spaţiile albe ale paginii, constând în comentarii la anumite scrieri patristice (ale Sf. Grigorie Teologul, Origen ş.a.).

Legătură în piele maro deschis, cu ornamente presate: chenar lat, fitomorf, din flori şi frunze în arabesc, patru mici decoruri fitomorfe în colţurile interioare şi unul în partea inferioară a chenarului, în mijloc; coperta anterioară este ornată, în câmpul central, cu o cruce florală, coperta posterioară - cu un ornament vegetal. Cotor cu 4 nervuri profilate, conturate cu negru. Titlu pe cotor, în „hrisografie": ***ORTHODOXOS HOMOLOGIA***. Urme de închizători.

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit***., p. 99, poz. 205. Modelul utilizat de tipograful veneţian este ediţia Moscova 1696. Prima ediţie a versiunii de faţă este ediţia Karlovič, 1758, tipograf Sremski, patronată de mitropolitul Pavel Petar Nenadovič.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

• ***Orthodoxos Homologia***. Petropolei, 1764 (greaca vernaculară sau demotiki)

„*ORTHODOXOS // HOMOLOGIA, // TES // KATHOLIKES KAI APOSTOLIKES // ANATOLIKES // EKKLESIAS. // Tanyn metatypotheisa, epimelos te diorthotheisa, // kai kallopistheisa me Pinakas ton Erotapo- // kriseon, kai ton axiologoteron periechomenon // pragmaton, syntetheisas para // GEORGIOU KONSTANTINOU ex Ioanninon. // EN PETROPOLEI // Tes Megales Roussias. Etei to soterio 1764.*"

Pe prima foaie de gardă, datând din 1807, când exemplarul a fost legat pentru a doua oară, se află titlul prescurtat.

Volum in 8°, de [16] f., 296 p. ilustrate; numărul rândurilor pe pagină variază, - 23, 24, 28 R (s-au folosit caractere de mărimi diferite); foaia de titlu originală este tipărită cu negru şi roşu şi încadrată într-un ornament simplu, realizat din frunze de trifoi stilizate; textul este tipărit numai cu negru, dispus în chenar. Caietele volumului prezintă signatură latinească (cu majusculă) şi grecească (cu minusculă). Între f. [3]r-[4]v se află prefaţa tipografului şi editorului, ***Prooimion pros tous philanagnostous Orthodoxous*** semnat „*GH. K. ho ex Ioanninon*"; până la f. [16]v, ***Pinax ton Erotapokriseon***. Scrisoarea patriarhului Nectarie al Ierusalimului cu titlul ***Pasi tois enteuxomenois orthodoxois, adelphois agapetois, kai teknois en Kyrio, harin, eirene kai eleos apo Theou*** debutează la p. 3. De p. 9 până la p. 12 - scrisoarea lui Parthenie, „*arhiepiscop al Constantinopolelui, Noua Romă şi Patriarh ecumenic*." Textul propriu-zis al ***Mărturisirii*** începe la p. 13, sub un frontispiciu înfăţişând, în partea centrală, o liră aşezată pe un postament din care se desprind, în volute graţioase, tulpini şi foliaje trilobate; deasupra lirei, un soare antropomorf. De la p. 257 până la final, ***Pinax ton periechomenon pragmaton en te parouse Biblo, syntachtheis para Georgiou Konstantinou pros opheleian ton anaginoskonton***. O frumoasă vinietă de frontispiciu - pasărea Phoenix mistuită de flăcări şi soare antropomorf, în fundal. Alte ornamente: Sf. Treime înconjurată de serafimi (8,8 x 14 cm) pe verso-ul foii de titlu; la pagina 3, un frontispiciu

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

reprezentând un blazon cu două condeie încrucişate, din care se desprind mlădiţe înfrunzite (cu negru); la f. [16], apoi la paginile 8v şi 12v - trei viniete mari, sub formă de samovar, foarte bogat decorate cu motive ale abundenţei; altă vinietă la f. [15], înfăţişând o coroană între două ramuri împodobite cu prapuri; letrine încadrate în decor fitomorf, pe tot cuprinsul volumului. Exemplar foarte bine conservat. Legătură de secol XIX, în pânză şi carton de culoare grena. Titlul cărţii, locul şi data tipăririi imprimate pe cotor, cu caractere aurite. Ştampila legătorului, „*Pawel Molinski 1807*" pe foaia de titlu fals, în josul foii de titlu propriu-zise şi la f. 180.

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 101, poz. 208, cu menţiunea „ediţie rară."

• ***Orthodoxos homologia***. Wratislaviae, 1751 (ediţie trilingvă: demotiki, latină şi germană)

„*ORTHODOXOS // HOMOLOGIA, // TES // KATHOLIKES KAI APOSTOLIKES // EKKLESIAS // ANATOLIKES. // HOC EST // ORTHODOXA // CONFESSIO // CATHOLICAE ATQUE // APOSTOLICAE // ECCLESIAE ORIENTALIS, // CUM INTERPRETATIONE LATINA // ET VERSIONE GERMANICA. // PRAEMISSA EST // HISTORIA HUIUS HOMOLOGHIAS // SEU CATECHISMI, // A // D. CAROLO GOTTLOB HOFFMANNO, // S. S. THEOLOG. PROF. PRIMAR. IN ACADEMIA WIT- // TEBERGENSI, CONSIST. PAST. ET CIRC. ELECT. SAXON. // GENERAL. SUPERINTEND. // WRATISLAVIAE, // APUD IO. IACOB KORN. // M.DCC.LI.*"

In 4°, de XXIV, 359 p. ilustrate. 24, 27 şi 36 R pe pagină. Signatură grecească, reclame. Tipărit cu negru, pe 2 coloane, în limbile greacă, latină şi germană, textul german ocupând spaţiul inferior al paginii. Conţine o a doua foaie de titlu, în cele trei limbi, la p. 1, cu următoarea dispoziţie: titlul grecesc este imprimat în partea de sus a paginii; dedesubt, titlul latinesc despărţit de cel anterior printr-o linie, apoi titlul german, cu caractere gotice: ***Der // Grossere Cathechismus // der Russen, // melchen auch // die ganze griechische kirsche angenommen // hat***.. Revenind la prima secţiune a

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

volumului, la p. III întâlnim dedicaţia tipografului adresată lui Timothei Şcerbaţki, arhiepiscopul Kievului, Haliciului şi al întregii Rusii Mici (Ucrainei), şi semnată „*Joannes Jacobus Korn*." Între p. IV şi XXIV se află ***B. C. D. // Historia // Catechismi // Russorum***, din 1750, a teologului Carol Hoffmann. Această parte introductivă ne furnizează date importante referitor la originea versiunilor care formează prezenta ediţie. Astfel, textul grecesc este cel transpus în demotiki de Panaiotis Nikousios după versiunea emendată de Meletie Sirigul şi tipărit de Laurentius Normannus la Lipsca, în 1695 (este vorba, de fapt, de ediţia 1666,[4] apărută în Olanda - prima ediţie a „Confesiunii" movilene - reprodusă de Normannus, 28 de ani mai târziu); textul latinesc aparţine aceleiaşi ediţii (bilingve) din 1695, în varianta stabilită de Panaiotis, iar textul german are la bază traducerea lui Johannes Leonhardus Frischius, după ediţia Petersburg, 1722, apărută la cererea patriarhului Adrian, care a şi prefaţat lucrarea, consacrând-o sub numele de ***Catehismul rus***. Versiunea lui Frisch este cea dintâi tălmăcire a catehismului movilean în limba germană şi ea a văzut lumina zilei la Frankfurt, în 1725, cu titlul: ***Liber symbolicus Russorum oder der Grössere Katechismus den Russen***. Titlului în redacţie trilingvă îi urmează obişnuitele prefeţe ale ierarhilor Nectarie şi Parthenie, p. 3-16. Textul ***Confesiunii*** începe la p. 17 şi se încheie la p. 359. Ornamentică: frontispicii xilogravate cu motive fito şi ornitomorfe, la începutul fiecărei prefeţe; viniete, de asemenea fito şi ornitomorfe. La p. 359 o vinietă sub forma unui Leviatan compus din elemente vegetale. Exemplar bine conservat. O singură însemnare din 1760 pe verso-ul dedicaţiei lui Iacob Korn. Două ex-libris-uri ştampilă, de culoare roşie, ale „*Episcopiei Române Unite Oradea-Mare*:" unul pe pagina de titlu, în dreapta, sus, altul pe marginea inferioară a foii de gardă verso.

Legătură în piele albă pe carton, pătată; cotor ornamentat, titlu pe cotor - ***Confessio Orthodoxa*** (cu majuscule); signet.

---

[4] Nu în 1667, dată fixată de tradiţia biblio-istoriografică. Cf. studiul lui D. Mîrşanu, bazat pe o solidă argumentaţie, ***Old news concerning Peter Mogila's Orthodox Confession: the first edition revisited***, în ***Archaeus***, X, 2006, fsc. 1-2, p. 273-286. Locul publicării ediţiei prime a ***Confesiunii*** este Amsterdam, în atelierul lui Joan Blaeu.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 88, poz. 174. Această ediţie a fost prezentată şi de D. Lăzărescu cu ocazia sesiunii naţionale de comunicări „*Valori bibliofile din patrimoniul cultural naţional*," Ploieşti, 2003.

- ***Orthodoxos homologia***. Vienne, 1771 (demotiki)

„*ORTHODOXOS // HOMOLOGIA, // TES // KATHOLIKES KAI APOSTOLIKES // ANATOLIKES // EKKLESIAS. // Ta nyn palin kata monen ten koi // nen ton Hellenon Glossan, aneu tinos prosthe // kes, e aphaireseos; eis chresin // ton tes Anatolikes Ekklesias teknon; // tou perikleous ton Hellenon genous, typois Ek- // dotheisa, kai meta pases epimeleias // diorthotheisa. // En Vienne, tes Aoustrias. // Para Ioseph to Kurtzbek, to Autokra- // toriko kai Vasiliko, Anatoliko te kai Illyriko- // Typographo. // en etei, 1771. // Cum gratia et privilegio Sacrae Caesaro- // Regiae Apostolicae Maiestatis*."

In 8° de [6] f., 331 p.: cu ilustraţii, [1] f. albă; 22 R pe pagină. Signatură dublă, cu caractere ale alfabetului latin şi grecesc, pe primele 4 foi ale caietelor.

Între f. [2] - [6], se află prefaţa tipografului dedicată cititorului, intitulată ***To eumenestato anagnoste***; p. 3 - 12: prefaţa patriarhului Nectarie, p. 12 - 16 scrisoarea arhiepiscopului Parthenie. Catehismul începe la p. 17, sub un frontispiciu bogat decorat cu motive baroce. Volumul mai cuprinde mici frontispicii şi viniete de compoziţie tipografică în care predomină florile, crengile încărcate de rod, volutele vegetale ample, vasele cu flori împodobite cu ghirlande etc. Exemplarul este bine conservat, legat în piele maro, cu ornamente presate în învelitoarea cotorului. Titlul cărţii este şi el prezent pe cotor, în partea superioară, cu caractere aurite. Tranşe vopsite în roşu, forzaţ ornamental.

Însemnare de posesor la f. [6]v a lui Laskarios Vramelos din Peloponnes.

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit***., p. 105, poz. 214. Domnia sa menţionează un exemplar de [6], 336 de pagini, deci cu 5 pagini în plus faţă de exemplarul văzut de noi şi considerat complet.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

• ***Nomokanon***. Kijevo-Pečerska Lavra, 1629. Ed. a III-a (slavona ucraineană)

„*NOMOKANON, // si est // ZAKONOPRAVILNIK", // im□jaj po sokrašteniiu Pravila // Styh verhovnyh Apsl // istyh vel: Vselenskih sedmi soborov // i Pomiastnyh n□kiih. // Ko semu i // Vostyh oca nš: o vel: Vasilia // i inyh stytelei i Prpdbnyh ihže soderži // st: Vostočnaa Katholičeskaa Apostolskaa crkov" // tretoe, tipom" iz"obraženyi, // v Stoi Obštelžitelno Lavr□ Pečer: Kievskoi // Ot sozd: Mira. 7137. Ot voplošteni: // Slova bž: 1629. Iannuarija. 1. Indnja."*[5] [tipograf: Tarasie Zemka]

In 4°, 16, 175 p.: il.; 21-22 R. Tipar negru şi roşu, textul în chenar, glose marginale. Signatură chirilică pe primele 3 foi ale caietelor. S-au folosit 4 corpuri de literă chirilică. Numerotaţia începe cu pagina 3. Din loc în loc, paragrafele sunt marcate prin asteriscuri şi manicule. Grafica volumului se compune din iniţiale ornate, de diferite mărimi, de regulă încadrate; frontispicii, viniete încadrând colontitlurile şi viniete de final (coneţuri) - xilografice şi tipografice. Foaia de titlu prezintă un chenar cu compartimente; în partea superioară sunt figuraţi doi îngeri ţinând în mîini câte un buchet de flori; îngerul din stânga suflă în trompetă; central - un alt înger având înfăşurată în jurul gâtului o coardă de viţă-de-vie, de care atârnă trei ciorchini. De-o parte şi de alta a titlului cărţii, două coloane care cuprind, fiecare, câte trei portrete de sfinţi cu filactere, dispuse astfel: în dreapta, de sus în jos: Cuvioasa Olga, Cneazul Gleb, Sf. Antonie, iar în stânga, Sfinţii Cneji Vladimir şi Boris şi Sf. Arhiereu Theodosie („Feodosij") Pečerski. În

[5] Interesant în cazul acestei ediţii este faptul că ne aflăm în faţa a două variante de titlu, fapt relevat de exemplarul Bibliotecii Academiei, unde el arată astfel: „*NOMOKANON, // SI EST" // ZAKONOPRAVILNIK, // IMĚJA PO SOKRAŠTENIIU PRAVILA // STYH APL", // Sedmi S"borov, i Pom□- // stnyh n□kijh. // K" semu i // vselenskih učitelej // I Prpdbnyh Oc". // Tretoe, s"bolšim Ispravleniem izdanny. // V" st: vel: i Čiudstvorno Lavr□ // PEČERSKOI KIEVSKOI. // Ot s"zd: Mira, 7137. Ot v"ploštenia // Slova Bžia, 1629. Ianuar. 1.*" Existenţa unui tiraj secund se impune de la sine, mai ales în lumina cercetărilor care atestă diferitele versiuni ale cărţilor (de cult) movilene.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

marginea inferioară, veduta Lavrei („C'rkva Pečer:"). Pe verso-ul foii de titlu este imprimat „gherbul" mitropolitului Petru Movilă, flancat de iniţiale, într-o compoziţie heraldică foarte elaborată, cuprinzând însemnele voievodale şi episcopale şi armoarii. Nu insistăm acum asupra acestei steme. Prefaţa ierarhului, care va fi tradusă româneşte şi aşezată în fruntea ***Pravilei de la Govora***, ocupă paginile 3-13. Următoarele două pagini cuprind ***Tvorcy i s"bory, ije v" sei kniz Nomokanon" privodja i v" spomniajuts***, cu text pe 2 coloane. ***Nomokanonul*** începe la p. 1 a celei de-a doua numerotări, sub un frontispiciu de 4,5 x 7 cm, reprezentând un vas cu flori şi foliaje ample, depăşind cadrul decorativ în partea superioară (motivul pomului vieţii). Iniţiala ornată cu care debutează textul este roşie, un „P" profilat pe un mic vas cu albăstrele.[6] O altă iniţială mare, roşie, istoriată, de 5 x 5 cm, pe p. 4, la începutul ***Molitvei duhovnicului*** (***Na kazanie Dhovniku***): un **M**, ale cărui haste verticale sunt sprijinite de doi îngeri, iar între haste este figurat un ierarh. Frontispiciul îl reprezintă pe Iisus Hristos binecuvântând cu ambele mîini dintr-un cartuş circular, anturat de îngeri şi flori, la p. 6 (4,5 x 11 cm). Pravila Sf. Vasile cel Mare debutează sub un frontispiciu îngust, cu două sirene afrontate, între motive fitomorfe (2 x 7 cm). Un alt tip de frontispiciu cu motivul pomului vieţii (vas de flori cu lujer central) împodobeşte, bunăoară secţiunea ***Različnyia Glavizny***, la p. 120. Exemplarul este deteriorat, pătat de umezeală; paginile 3-6 au fost restaurate şi completate cu text manuscris în partea superioară; p. 112-113 aproape desprinse de blocul cărţii. Un ex-libris manuscris „*Ioan Pienjasky*," la p. 175. Note de lector la p. 106-107 şi 175-176.

Legătura este în piele cafenie pe carton, cu ornamente presate: chenar fitomorf ornamentat în interior; în câmpul central al primei coperţi, un cap de înger împodobit cu flori şi frunze stilizate. În acelaşi loc, coperta posterioară prezintă un ornament simplu, floral. Pe cotor, titlul opusculului într-un chenar auriu, cu litere aurite: „*NOMOKANON, 1629*". Bine păstrată.

[6] Tip de iniţială ornată care se regăseşte, de exemplu, în ***Decretul Patriarhului Parthenie***, Iaşi, 1642, executată de gravorul Ilia (n. n.).

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

***** Citată în Dan Râpă-Buicliu, ***op. cit.***, p. 30, poz. 26. Sunt menţionate aici precedentele ediţii ale ***Nomokanonului***: ediţia I, 1620, care cuprinde prefaţa ierarhului de origine română, Pamvo Berynda şi ediţia a II-a, 1624, îngrijită de ieromonahul Zaharia Kopystenskij.

B. Addendum

- ***Akathisty***. Kijevo-Pečerska Lavra, 1629 [aprilie 1]. Ediţia a II-a (slavona ucraineană). [Tipografi: Pamvo Berynda, Stepan Berynda şi Tarasie Zemka]

Exemplarul Bibliotecii Academiei Române (Bucureşti), coligat cu ***Nomokanon***-ul[7] din 1629, cota I 106068.

In 4°, p. 14-295. Tipar negru şi roşu. Acatistele au propriile pagini de titlu cu menţiunea locului imprimării: „*V" stoi Velikoi lavra Koinovii Pečerskoi Kievskoi*." Vom puncta câteva caracteristici, tipăritura fiind extrem de bogat şi divers ilustrată, ca şi ***Slujebnicul*** apărut tot în 1629, în cadrul unui program editorial de anvergură. Ornamentica este specifică barocului ucrainean modelat de influenţe italiene şi germano-olandeze, preluate pe filieră polonează.[8] Reţin atenţia iniţialele roşii şi negre, istoriate şi încadrate,

[7] Exemplarul B.A.R., cota I 106067, se prezintă într-o stare proastă de conservare, fiind incomplet (se termină la p. 165), afectat de umezeală, cu hârtia înnegrită, fragilizată. Am constatat unele intervenţii de consolidare a filelor (remarginaţii, lipituri care obturează textul). Legătura este nouă, în pergamoid albastru pe carton presat, având cota şi menţiunea „C R" (carte rară) imprimate pe capetele cotorului, cu caractere aurite. Între corpul ***Nomokanonului*** şi cel al ***Acatistierului*** (ceva mai bine conservat) sunt 4 foi albe, lucioase, provenind din recompactarea volumului. Conform însemnării reproduse mai jos, cea de-a doua parte a coligatului s-a aflat, încă din primele decenii ale existenţei sale ca tipăritură, în biblioteca Mănăstirii Cozia.

[8] Apud W. Deluga, ***Sources latines de la gravure orthodoxe du XVIème et XVIIème siècles***, Praha, Open Society Support Foundation, 2000, p. 3-22. În discuţia asupra tipăriturilor kieviene, autorul precizează că ***Acatistul*** s-a tras în două variante, convenţional numite „A" şi „B" şi că pregătirea imprimatului a început încă din 1626 [de fapt, din 1624], aşa cum arată data gravurii de la p. 49, fiind ilustrat de un colectiv de artişti („monogramiştii") angajaţi de Lavra Pečerska, care

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

decorate secundar cu motive vegetale, frontispiciile, vinietele. Iniţialele cu îngeri sunt o constantă a întregului ***Acatistier***. Ilustraţiile (semnate şi nesemnate) sunt grupate în cicluri hristologice şi marianice (fără a respecta însă riguros, succesiunea evenimentelor redate în ***Noul Testament***), cu inserţii amintind de patronajul spiritual al stavropighiei, şi în special de persoana mitropolitului. Foaia de titlu, absentă din exemplarul de faţă, prezenta un ancadrament cu reprezentări de sfinţi, aceiaşi din ***Nomokanon***. Pe verso-ul foii de titlu, stema lui Petru Movilă. Cartea se deschide cu ***Acatistul Născătoarei*** (***Akathist Prsteni Bca***). La p. 14, o ilustraţie cu Maica Domnului (cu negru); urmează o serie de miniaturi (2,5 x 2,5 cm), reprezentându-i pe aceia dintre prooroci şi eroi ai ***Vechiului Testament***, care, în mod explicit sau alegoric, au revelat Dumnezeirea tri-ipostatică şi au anunţat sau preînchipuit ei înşişi, venirea în trup a Mântuitorului (acest ciclu iconografic al profeţilor totalizează 18 xilogravuri): p. 16, viziunea proorocului Ezechiel; p. 18, Pr. Avacum, p. 21 - pr. Ieremia, p. 23, cu Daniel, 25 - Gedeon, 26 - Iona (cel care a prefigurat şederea în mormânt şi coborârea ad inferos); p. 27, p. 30, miniaturi cu Bunavestire. La p. 31, zămislirea lui Iisus. Idem p. 33, de mai mari dimensiuni. Maria şi Elisabeta la p. 34, la p. 36 - Maica Domnului şi Iisus Hristos, portrete. La p. 37, Naşterea Mântuitorului. La p. 40, Închinarea Magilor, la 42 - fuga în Egipt, la 45 - tăierea împrejur, cu sfinţii Simeon şi Ana. La p. 49 - Adormirea Maicii Domnului („Uspenia"), sub forma unui tablou apoteotic cu Fecioara şi Iisus-Emanuel.[9] Pe aceeaşi pagină, un medalion înfăţişându-l pe Iisus Hristos pe

semnează: „*LM*," „LZ", „TP," „EK," „M" etc. Aceştia ar fi săpat zeci de plăci xilografice (fără a recurge aşadar, la vechile matriţe din dotarea atelierului). Sunt celebre, de altfel, atât scrupulozitatea cu care Petru Movilă a operat asupra textelor liturgice, prin revizuiri şi ajustări profunde, cât şi grija arătată relaţiei dintre text şi imagine în structurarea materialului şi perfecţionării aspectului estetic, ceea ce a dus la crearea unei echipe de tipografi şi gravori de înaltă clasă.

[9] Scena Adormirii Maicii Domnului a fost realizată după gravura în lemn cu acelaşi subiect din ***Mineja Prazdnikom***, editată la Veneţia, în 1538, de Božidar şi Vikentij Vukovič. Atât originalul, cât şi imitaţiile, sunt tributare canonului iconografic sârbesc (Deluga, ***op. cit***., p. 14).

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

tronul slavei, înconjurat de serafimi; marginea exterioară cuprinde numai reprezentări angelice (arhangheli). Tălpile lui Iisus se odihnesc pe două roţi înaripate („tronuri"). Pe genunchiul stâng, Mântuitorul ţine deschisă Cartea vieţii. La p. 65, o ilustraţie de 8,5 x 7 cm, cu legenda „*Pokrov" Prestyia Bca*", redă epifania Fecioarei în biserica Sfântului Acoperământ din Vlaherne. La p. 76, o gravură datată 1624 o înfăţişează pe Sf. Fecioară într-un portal a cărui boltă este decorată cu serafimi şi ale cărui coloane sunt ornate fitomorf, tot ansamblul fiind încadrat, la rândul lui, într-un chenar compartimentat şi istoriat cu personaje veterotestamentare: în dreapta - Ezechiel, Iacov, Gedeon, Daniil, Isaiia (cu filactere în mâini), în stânga - Avacum, Ieremia, Aaron, Moise, David. În registrul inferior sunt figuraţi Sfinţii Ioachim şi Ana. Ilustraţia poartă titlul „*Pohvala Prestyia Bca*." Înaintea ***Acatistului*** închinat Mântuitorului, pe p. 92, o ilustraţie asemănătoare, cu diferenţa că aici sunt reprezentate scene din viaţa Sfintei Fecioare. La p. 93, Iisus Hristos într-un ancadrament-poartă ale cărui laturi cuprind mici icoane de sfinţi cu filactere. Registrul inferior este ocupat de trei dintre ierarhii Lavrei Pečerska (sfinţi ai „Peşterii" kieviene), Theodosie, Filothei şi Antonie (fondatorul mănăstirii). ***Acatistul*** Domnului Iisus Hristos debutează la p. 94, sub un frontispiciu cu Învierea şi cu o iniţială roşie, gravată, **I**, cu pasărea Phoenix, de mare expresivitate; ibidem, Coborârea în iad (8 x 5 cm) şi Pogorârea Duhului Sfânt (2,5 x 2,5 cm); Înălţarea, la p. 122 (9 x 9 cm). O ilustraţie semnată „*T. P.*" (Timothei Petrovici) la p. 129, cu viziunea Sf. Pavel. Un medalion miniatural la p. 131, în partea stângă a iniţialei care deschide textul, având ca temă Schimbarea la faţă. P. 137 prezintă o gravură mare cu Iisus Pantokrator înconjurat de serafimi, semnată „*S. B.*" (Stepan Berynda - tipograf, gravor şi poet), datată „*1629*" (12 x 13 cm). La p. 140 întâlnim o ilustraţie de 8,5 x 10,5 cm, cu tema „*Judecăţii de Apoi*," care precede pagina de titlu a ***Acatistului Adormirii Maicii Domnului*** (***Akathist Uspeniiu***). Acolo se află un medalion cu acest subiect, datat „*1628*", în dreapta jos, unde se află şi bustul Mitropolitului Petru Movilă cu iniţialele sale, şi un cap de bour. În registrul superior - monograma gravorului: „*T. L.*". O altă stemă, susţinută de sfinţii Theodosie şi Antonie, surmontaţi de câţiva arhangheli (9 x 11 cm), la p. 141.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

P. 159 cuprinde titlul ***Acatistului Sf. Nicolae***, Arhiepiscopul Mirelor Lykiei. Urmează o gravură cu ancadrament identic, tip portal, având în centru figura sfântului, iar pe laturile ancadramentului scene din viaţa acestuia. O icoană cu Sf. Nicolae la p. 203. Acatistul se încheie cu o vinietă cu elemente fitomorfe, anturând figura unui înger încoronat (a unei „domnii" din ierarhia angelică), p. 232. Pagina următoare deschide ***Paraclisul Maicii Domnului***, printr-un titlu surmontat de o gravură-frontispiciu semnată în monocondil („*LZ*"), înfăţişând-o pe Sf. Născătoare de Dumnezeu în medalion, între Sf. Antonie şi Theodor. La p. 255 - miniaturi cu Maica Domnului şi cu proorocul Zaharia, ţinând sfeşnicul cu 7 braţe. La p. 256, o gravură cu Răstignirea, nesemnată, cu legenda poziţionată transversal, depăşind chenarul paginii de text. O altă ilustraţie cu Judecata de Apoi (12 x 13 cm) împodobeşte începutul Molitvei Utreniei, la p. 276. Se disting iniţialele ornate cum este cea de la p. 286, un „**T**", cu căprioară sau iniţiala cu personaj în veşminte arhiereşti, la sfârşitul Molitvei, p. 294; la p. 295 - 2 miniaturi cu prooroci, în josul textului. ***Acatistierul*** se termină, în acest exemplar, la p. 296, cu ***Poučenie Razmyšlenij***, un glosar pe 2 coloane, care se opreşte (fără a se încheia, însă) la litera I.

Descrierea furnizată de Dan Râpă-Buicliu,[10] apud Petrov, Birjuk, Zolotari, 102, Zapasko-Isaevič, I, 184, p. 48 şi Legrand XVII/4, p. 122-123 menţionează 308 p. numerotate, comparativ cu exemplarul descris de Karataev, 337, cu numai 296 de p.

Coligatul prezintă câteva însemnări în ambele secţiuni. Astfel, pe p. 8 a ***Nomokanonului***, citim, în marginea laterală: „*Am cetit şi eu acest sfânt acaftist şi spre pomenire am iscălit. State Râmniceanu*." De aceeaşi mână, p. 120: „*Spre pomenire am însemnat şi eu la anul 1846 septv. 16. State Râmniceanu*." La p. 231, a ***Acatistierului***: „*Scris-am eu Ilie Stancu în leatul 7322* [1814] *avg. 29 dni*." În josul paginilor 260-263, o însemnare trunchiată: „*Efrem igumen ot Cozia... vă leatea* [sic] *7150* [1642]."

[10] D. Râpă-Buicliu, ***op. cit***., p. 31, poz. 27.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)

Italian Library Itinerary. Petru Movilă' s Printings from the Collection of Pontifical Institute of Oriental Studies (Rome)

Abstract

The Pontifical Institute of Oriental Studies from Rome has been founded in 1917, by the initiative of Pope Benedict the XVth and its designation was to create a connection between the Occidental and Oriental Christianity. The institute's library began its activity in 1929 and during decades it became one of the most wealthy libraries, containing religious books concerning information of both christian and non-christian Easten spirituality.

The study deals with some of the XVIIIth century editions from Petru Movilă' s ***Pravoslavnica Mărturisire***, that is sheltered by the institute' library; it also refers to a coligat, containing Ioan Pustnicul' s work, ***Nomokanon***, translated by Petru Movilă, and the second edition of an ***Acatistier***, both published in 1629, that can be found in the Library of Romanian Academy.

BDD-A19376 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:31 UTC)